

DOI: 10.33270/03263801.8
УДК 340+347.9

ВАНДЖУРАК Роман*

доктор філософії в галузі права, старший науковий співробітник відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

03035, вул. Г. Кірпи, 2А, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8474-2276>;

КУШАКОВА-КОСТИЦЬКА Наталія

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, провідний науковий співробітник Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України

01024, вул. Пилипа Орлика, 3, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-4751>

Вплив цифрових технологій на судову дискрецію (на прикладі застосування штучного інтелекту)

Анотація. У статті досліджено особливості здійснення судового розсуду в умовах розвитку та впровадження сучасних цифрових технологій. Зокрема, проаналізовано проблематику, пов'язану з перевагами та ризиками застосування штучного інтелекту в системі судочинства. Актуальність зазначеної проблематики зумовлена, з одного боку, масштабністю цифровізації життєдіяльності сучасного суспільства, а з іншого – суперечливістю поглядів представників юридичної науки та практики щодо застосування штучного інтелекту під час підготовки дискреційних процесуальних рішень. Мета пропонованої статті полягає у вирішенні окреслених суперечностей, а також визначенні шляхів і засобів раціоналізації застосування штучного інтелекту в правосудді. Встановлено, що однією з головних перешкод на шляху впровадження систем штучного інтелекту в царину судочинства є так званий «ефект чорної скрині», що ускладнює досягнення належної міри прозорості й обґрунтованості судових рішень, прийнятих з використанням таких систем. Обґрунтовано, що дієвим методологічним засобом подолання цієї перешкоди може слугувати логічне моделювання базових принципів функціональної організації штучного інтелекту. Аргументовано, що на базі систем штучного інтелекту можуть бути змодельовані лише ті аспекти дискреції, що мають формально-алгоритмічний характер. Тому дискреція має залишатися прерогативою людини із застосуванням штучного інтелекту як інструменту, а не як суб'єкта правосуддя. Саме на таких засадах запропоновано дослідити питання щодо меж використання штучного інтелекту в правозастосовній діяльності, безвідносно до того, у якому саме з її компонентів він використовується. Практична значущість отриманих результатів полягає в їхній спрямованості на мінімізацію ризиків застосування систем штучного інтелекту в правосудді та посилення конструктивного ефекту такого застосування.

Ключові слова: правове регулювання технологій; правосуддя; суддівський розсуд; інформаційні технології; штучний інтелект; експертні системи; межі застосування штучного інтелекту; правосвідомість судді; внутрішнє переконання.

Історія статті:

Отримано: 25.03.2026

Прийнято: 28.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Ванджурак Р., Кушакова-Костицька Н. Вплив цифрових технологій на судову дискрецію (на прикладі застосування штучного інтелекту). *Юридична психологія*. 2026. № 1 (38). С. 71–82. DOI: 10.33270/03263801.8

*Відповідальний автор

© Ванджурак Р., Кушакова-Костицька Н., 2026.
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій (зокрема тих, що функціонують на базі штучного інтелекту (ШІ)) та їх проникнення практично в усі сфери людського життя актуалізували цілком закономірну потребу в правовій регламентації їх використання. З огляду на це, 2 лютого 2024 року Європейська Рада ухвалила «Закон про штучний інтелект»¹, який був ухвалений Європейським парламентом 13 березня 2024 року та опублікований 12 липня 2024 року. Він набув чинності 2 серпня 2024 року, попри те, що більшість його положень застосовуватимуться після дворічного перехідного періоду, за винятком окремих норм, що почнуть діяти через 6 або 12 місяців.

Попри транскордонний характер дії більшості положень зазначеного закону, їх було взято за нормативну основу Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 року № 1351-р². Передбачувана цією Стратегією інноваційна діяльність охоплює також і судові інституції, адже штучний інтелект має значний потенціал для підвищення ефективності здійснення правосуддя. Отже, штучний інтелект успішно інкорпорувався в цю галузь і нині активно використовується у правозастосовній діяльності.

Водночас наукова спільнота дедалі частіше висловлює застереження щодо потенційних наслідків його застосування. Це стосується не лише ефективності надання правових послуг, а й здатності штучного інтелекту негативно впливати на процес прийняття судових рішень (дискреційної діяльності). Через масштабність цієї проблеми сформувалася практично однастайна переконаність науковців і практиків у необхідності нівелювання цього небажаного впливу у спосіб законодавчого врегулювання.

Розробленню механізмів такого врегулювання перешкоджає передусім брак концептуальної єдності щодо доцільності й меж використання штучного інтелекту в процесі здійснення судової дискреції. Суперечливість цих питань підтверджує, що розв'язання проблеми потребує фундаментального аналізу у філософсько-правовій площині.

¹ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No. 300/2008, (EU) No. 167/2013, (EU) No. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance) ELI. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>

² Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 груд. 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-p#Text>

Отже, мета дослідження полягає у з'ясуванні впливу цифрових технологій на судову дискрецію та можливостей раціонального застосування штучного інтелекту у сфері здійснення правосуддя.

Матеріали та методи

У сучасній науковій літературі наявна значна кількість праць, присвячених проблематиці використання інформаційних технологій у сфері юриспруденції загалом і правозастосуванню зокрема. Зокрема, вагомий внесок у розроблення цього напрямку здійснили такі науковці, як О. Балацька (2025), Я. Берназюк (2024, 2025), О. Бессонов (2025), Д. Белов (2023), М. Белова (2023), С. Глесс (2020), В. Деркач (2025), С. Крушинський (2025), Ф. Маймур (2025), М. Мелянчук (2025), О. Мельник (2025), О. Никон (2024), О. Плєсканка (2023), В. Свірнєвська (2026), В. Ткаченко (2025), Дж. Торнтон (2016), М. Шерер (2019), Н. Шишка (2021) та багато інших.

Проте слід зауважити, що в таких дослідженнях увагу здебільшого зосереджено на питаннях цифровізації та застосування штучного інтелекту в системі функціонування різних галузей судочинства, натомість бракує досліджень в аспекті впливу штучного інтелекту саме на здійснення дискреційних повноважень суб'єктів правозастосування (зокрема, суддів). На рівні філософсько-правового аналізу такі розвідки досі не здійснювалися. Проблематика статті є актуальною з позиції сучасних викликів щодо юридичної науки й практики.

Методологічну основу роботи становили класичні й сучасні підходи до вивчення феномену процесуальної дискреції у правозастосуванні. У процесі дослідження застосовано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, під час вивчення стану наукового опрацювання досліджуваної теми й оцінювання сучасних концепцій правозастосовного розсуду використано метод логіко-критичного аналізу. Дослідження інноваційних змін у нормативному регулюванні й процедурних аспектах судового розсуду у вітчизняній правозастосовній системі в межах європейської та світової судової практики ґрунтувалося на застосуванні методу порівняльно-правового аналізу. Методи дедуктивно-логічного аналізу, імовірісно-статистичних оцінок, формалізації, логічного моделювання, індуктивного узагальнення та аналогії надали можливість проаналізувати логіко-гносеологічні основи алгоритмізації деяких аспектів розсудових процедур на базі ШІ.

Результати й обговорення

Як передбачено Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, одним з основних завдань її реалізації є «забезпечення створення умов розвитку внутрішньої інфраструктури для досліджень, інновацій та

впровадження рішень у сфері штучного інтелекту» (стратегічна ціль 16). Окрім того, з 2021 року у Верховному Суді активно використовується База правових висновків Верховного Суду¹. Завдяки модернізаціям, здійсненим у 2023 році, ця система інтегрує функціонал штучного інтелекту для ефективного пошуку релевантної судової практики Верховного Суду, а також Європейського суду з прав людини. Ключовою особливістю цього ресурсу є його здатність до повнотекстового аналізу. Це означає, що користувач має можливість завантажити текстовий документ або окремий його фрагмент, на основі якого система ідентифікує відповідну судову практику Верховного Суду. У зв'язку з тим, що практика Верховного Суду, згідно з чинним національним законодавством, підлягає обов'язковому врахуванню під час розгляду судових справ, цей інструментарій суттєво сприяє оптимізації та прискоренню процесу пошуку необхідних правових позицій. Оскільки зазначена База функціонує в режимі відкритого доступу, її використання доступне не лише для суддів та їхніх помічників, а й для будь-яких зацікавлених осіб, які мають доступ до глобальної мережі Інтернет. Отже, рівень інтегрованості штучного інтелекту у вітчизняну систему правосуддя помітно зростає.

Водночас більшість дослідників, що вивчають зазначену проблематику, виокремлюють певну неоднозначність в оцінюванні наслідків використання ШІ суб'єктами прийняття процесуальних рішень. Наприклад, Д. Белов та М. Белова (2023) зауважують, що перспектива використання штучного інтелекту в судочинстві та судових рішеннях є актуальною темою, яка має як позитивні, так і негативні аспекти. На їхню думку, системи ШІ можуть значно полегшити процеси судочинства, забезпечуючи швидкий доступ до інформації та аналізу судових рішень. Однак використання ШІ зумовлює потребу в дотриманні етичних аспектів, забезпеченні прозорості, відповідальності й захисту прав громадян. Відповідно, зростає необхідність у розробленні нормативно-правового регулювання, що встановлює стандарти використання ШІ в судочинстві; здійсненні експертної оцінки та навчанні суддів, а також дослідженні й удосконаленні методів та інструментів використання ШІ. Крім того, слід активно запобігати й управляти ризиками, пов'язаними з використанням ШІ, зокрема забезпечувати кібербезпеку, конфіденційність і захист персональних даних (Bielov, & Bielova, 2023).

Також зазначено, що «існують суттєві ризики, пов'язані з використанням ШІ в судах. Одним із ключових способів впливу ШІ на соціальну справедливість є упереджене прийняття рішень, що генерують машинні системи» (Balatska, 2025). Причому найбільш поширеним у науковій літературі ризиком є високий рівень залежності

операційних систем від вхідних даних, яка може призводити до порушення фундаментальних прав та дискримінації (Thornton, 2016). Наприклад, технології розпізнавання облич демонструють вищий рівень помилок для людей з темнішим кольором шкіри, що може мати серйозні наслідки для тих, кого неправильно ідентифікують, аж до суттєвих порушень прав людини (Masisha).

Тому вивчення впливу штучного інтелекту на дискреційні повноваження нині набуває особливої актуальності, оскільки останні здійснюються на основі внутрішнього переконання суб'єктів прийняття процесуальних рішень, а отже, саме ці суб'єкти (а не системи ШІ) несуть за них особисту відповідальність. Саме тому нормативні положення щодо використання штучного інтелекту в системі здійснення правосуддя імплементовані в документи, які регулюють її діяльність.

Відповідно до ст. 16 нової редакції Кодексу суддівської етики (затвердженої З'їздом суддів України 18 вересня 2024 року²), «використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства». До основних завдань, які вже сьогодні може реалізовувати штучний інтелект, залучений в процесі підготовки та коригування дискреційних процесуальних рішень, належать такі:

1) здійснювати підбірку та перевіряти релевантність і чинність законодавства, яке наведене стороною у поданому процесуальному документі, зокрема щодо редакції відповідного акта на момент виникнення спірних правовідносин;

2) здійснювати підбірку та перевіряти релевантність і чинність практики Верховного Суду (наявність ініціатив Верховного Суду для відступу), яка наведена стороною у поданому процесуальному документі;

3) підтверджувати відсутність практики Верховного Суду щодо конкретного спору/правовідносин та, зокрема, за її відсутності здійснювати підбірку релевантної практики Європейського суду з прав людини, Суду Європейського Союзу тощо;

4) на базі навчання офіційних перекладів Мінюсту рішень Європейського суду з прав людини, здійснювати переклад усіх нових рішень цього Суду;

5) виявляти пов'язані або схожі триваючі справи (для їх об'єднання, узгодження позицій тощо), а також підстави для ініціювання відкриття зразкової справи;

6) виявляти в проєкті судового рішення граматичні й логічні помилки;

¹ Верховний Суд: база правових позицій. URL: <https://lpd.court.gov.ua>

² Про затвердження Кодексу суддівської етики : рішення XX чергового з'їзду суддів України від 18 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24#Text>

7) надавати особі на етапі подачі процесуального документа інформацію про початок відліку процесуальних строків, розмір судового збору, повноту поданих документів тощо (відповідно до вимог процесуального закону);

8) здійснювати перевірку достовірності поданих доказів, повноважності представника тощо (відповідно до відомостей з офіційних реєстрів);

9) сигналізувати про можливу наявність «конфлікту інтересів» та, відповідно, підстав для самовідводу;

10) підтверджувати наявність у відзиві відповіді на всі доводи позову, апеляційної або касаційної скарги (Bernaziuk, 2024).

Інакше кажучи, будь-які технологічні засоби є лише знаряддями людської діяльності, що підвищують її ефективність; а тому «результат, отриманий із застосуванням ШІ, не існує поза межами професійної відповідальності: усе, що включається в юридичну роботу, підпадає під ті самі вимоги, що й будь-який інший підготовлений людиною матеріал. Саме тому хибним є підхід, за якого ШІ сприймається як інструмент, що «знає» право або «розуміє» істину. Більшість таких систем працює за принципом генерації найбільш імовірного тексту на підставі наданих даних. Це може давати швидкий і зовні переконливий результат, але не гарантує ані достовірності фактів, ані точності правових висновків, ані коректності посилань. Помилка в такому випадку часто виглядає правдоподібно, а тому може залишитися непоміченою без ретельної перевірки» (Parliamentary study...).

У підсумках парламентського вивчення європейського досвіду щодо впровадження інструментів штучного інтелекту у сфері правосуддя зазначено, що «використання інструментів штучного інтелекту не повинно впливати на повноваження суддів приймати рішення або на суддівську незалежність. Судове рішення завжди має ухвалюватися людиною і не може бути делеговане інструменту штучного інтелекту» (Anokhina, 2026). Своєю чергою, Європейська Комісія також зосереджує увагу на тому, що судова система є сектором, у якому, з огляду на характеристики діяльності, можна очікувати виникнення значних ризиків. «Необхідні достатні запобіжники, щоб гарантувати захист основних прав і забезпечити відповідальні, надійні, орієнтовані на суспільні інтереси та на людину розробку і використання додатків штучного інтелекту в секторі правосуддя» (Council Conclusions..., 2020).

Для розв'язання зазначених проблем, а також з метою створення умов для розроблення та використання надійного штучного інтелекту в Україні, зокрема в судовій системі й середовищі правосуддя, запропоновано: 1) досягти належного рівня безпечності систем ШІ та їхньої відповідності європейським стандартам; 2) забезпечити правову визначеність для сприяння інвестиціям та

інноваціям у сфері ШІ; 3) удосконалити чинне судоустрійне законодавство України й розробити нове законодавство про основні права та вимоги безпеки, що застосовуються до систем ШІ у судовій системі й середовищі правосуддя; 4) удосконалити чинне процесуальне законодавство України з метою безпечного й ефективного впровадження та використання судами інформаційних технологій і штучного інтелекту (Anokhina, 2026).

У контексті виконання окреслених завдань передбачено:

- визначення стандартів використання технологій ШІ, включно з вимогами до прозорості алгоритмів;

- підвищення ролі міждисциплінарних досліджень, що поєднують право, інформатику, філософію та етику;

- формування етичних кодексів у сфері цифрових досліджень, що встановлюють межі допустимого втручання алгоритмів в автономні рішення людини;

- підвищення вимог до науково-технічної експертизи, яка стає важливою складовою доказового процесу.

У функціонуванні судової системи такі зміни означають переосмислення природи правозастосування, адже технології починають формувати нову структуру інформаційного середовища, у якому суддя здійснює дискрецію. Ідеться про те, що навіть традиційні функції судового розсуду (інтерпретація правових норм; оцінка значущості доказів; балансування між інтересами сторін; застосування принципів права та обґрунтування висновків і рішень на основі внутрішнього переконання судді) істотно модифікуються в епоху цифровізації правосуддя. Адже сьогодні рішення судді приймається в умовах зростаючого обсягу цифрових доказів; можливості використання ШІ для аналітичного опрацювання даних; автоматизованих систем документообігу; електронного судочинства та доступу до великих масивів судової практики.

ШІ стає не лише допоміжним інструментом, а й чинником, який впливає на структуру мислення судді та параметри його розсуду: суддя може бути схильним покладатися на «готові» аналітичні висновки алгоритму (що, з одного боку, може сприяти певному розвантаженню його інтелектуальної активності, а з іншого – призводити до деградації його когнітивно-критичного потенціалу); внутрішнє переконання може зміщуватися у бік технократичної логіки за умови зростання ризику нівелювання його чуттєво-психологічного компонента; деякі процедурні рішення (які мають стандартизований характер і не передбачають диверсифікації їхніх тлумачень) можуть бути делеговані автоматизованим системам. Отже, відбувається якісне трансформування дискреції від суто інтелектуально-оціночного процесу до моделі «людина + алгоритм ШІ».

У контексті аналізу проблем використання моделей штучного інтелекту в правосудді доречно згадати низку застережень, висловлених професором Лондонського університету імені королеви Марії М. Шерер (2019). На його переконання, ці моделі не можуть бути використані для попереднього прогнозування остаточних результатів у процесі розроблення та прийняття судових рішень. Адже, наприклад, моделі ШІ, які зазвичай базуються на інформації, отриманій з попередніх вхідних даних, імовірно, дотримуватимуться «консервативних» підходів і можуть бути не адаптовані для роботи з важливими змінами політики з часом. Дослідник також акцентує, що «сліпе шанобливе ставлення до алгоритмічної об'єктивності та непогрішності є недоречним, і що моделі ШІ можуть увічнювати існуючі упередження». Крім того, «необхідність того, щоб ці рішення були обґрунтованими, ймовірно, буде важливою перешкодою для їх прийняття на основі ШІ. Нарешті, використання ШІ та його залежність від імовірнісних висновків може являти собою значну зміну процесуальної парадигми... Відповідно, ШІ, безсумнівно, фундаментально вплине на юридичну професію, включаючи прийняття судових рішень, але наслідки його застосування необхідно ретельно зважувати» (Scherer, 2019).

З огляду на зазначене, однією з головних перешкод на шляху впровадження систем ШІ у царину судочинства є так званий «ефект чорної скрині», що ускладнює досягнення належної міри прозорості й обґрунтованості судових рішень, прийнятих з використанням таких систем. Адже, на відміну від судді, що аргументує свої висновки, автоматизована система такою здатністю не володіє.

Проте, на нашу думку, дієвим засобом подолання цієї перешкоди може слугувати логічне моделювання базових принципів функціональної організації штучного інтелекту. Адже, по-перше, остання часто збігається з логікою організації природного людського мислення як його інформаційно-модельний аналог; по-друге, відтворюючи суто логічну форму цієї організації, можна абстрагуватися від численних програмно-технічних нюансів, розуміння яких потребує відповідної кваліфікації; по-третє, цей підхід відкриває широкі можливості щодо об'єктивізації та логічної обґрунтованості процесуальних висновків, навіть якщо вони були отримані за допомогою ШІ.

За своєю логічною організацією системи штучного інтелекту не є однорідними. Така організація має бути адаптованою до специфіки сфери їхнього застосування. Зокрема, є наявною низка систем так званого «класичного типу», що базуються на досить жорстких правилах та алгоритмах. До таких, зокрема, належать експертні системи, призначені для правової кваліфікації діянь. Причому «судове рішення є продуктом, здавалося б, механічного або

математичного застосування попередньо встановлених правових принципів або правил до доведених фактів за допомогою логіки. Основну ідею тут можна виразити простою формулою « $R + F = C$ » або «правило плюс факти дають висновок». Якщо конкретніше, то юридичний силіогізм складатиметься з більшої передумови у формі попередньо встановленого правила (наприклад, «якщо P , то Q ») та меншої передумови, яка прагне встановити, що необхідна підстава, передбачена більшою передумовою (P), фактично мала місце. Якщо така умова виконана, то за допомогою дедуктивного міркування або субсумпції суддя робить висновок, що застосування юридичного наслідку (Q) у даній справі є логічно обґрунтованим» (Scherer, 2019).

У цьому разі алгоритм системи ШІ є логічно тотожним принципам міркування судді-експерта, що в обох випадках зводиться до такої формули:

$$P_1(x) \wedge \dots \wedge P_n(x) \rightarrow Q(x); P_1(a) \wedge \dots \wedge P_n(a) \vdash Q(a),$$

що означає: якщо існує загальне правило (норма), відповідно до якого наявність у певного діяння x ознак $P_1, \dots, P_n$ є достатньою підставою для кваліфікації останнього як Q , то виявлення цих самих ознак у конкретного діяння a дає змогу зробити обґрунтований висновок щодо віднесення цього діяння до класу Q .

Це лише перший та найпростіший крок судової дискреції, який легко й прозоро моделюється на базі інформаційних технологій. Однак головна складність у прийнятті виважених і справедливих процесуальних рішень полягає у поширеній проблемності застосування однієї й тієї самої загальної норми до різних індивідуально-специфічних випадків. Водночас багато законодавчих норм мають досить розгалужену «санкційну вилку», призначену для потенційної індивідуалізації судових рішень з урахуванням особливостей розглядуваної справи. У формально-логічному вигляді це можна подати таким чином:

$$Q(x) \rightarrow S_1(x) \vee \dots \vee S_n(x).$$

Тобто у разі кваліфікації певного діяння x як Q , можливим є застосування санкцій від S_1 до S_n . Дискреційний вибір у діапазоні останніх здійснюється на основі узагальнень попередньої судової практики, які також можуть значною мірою бути інтенсифікованими завдяки застосуванню штучного інтелекту. Однак при цьому вже застосовуватимуться системи дещо іншого типу. Якщо розглянуті вище «традиційні моделі» функціонують на базі виключно принципів класичної каузальної логіки, дедуктивно підводячи окремі випадки під попередньо встановлені загальні правила, то у цьому контексті штучний інтелект сам вибудовує певне узагальнювальне правило з наявної практично-досвідної інформації. Причому можливості ШІ щодо обсягу опрацювання емпіричних даних є незрівнянно ширшими, ніж у будь-якої людини. Такого роду «моделі, що функціонують у режимі нейронних мереж, часто не мають

попередньо визначених правил. Дедуктивні причинно-наслідкові міркування тут замінюються зворотним підходом, оскільки програма машинного навчання витягує алгоритм зі спостережуваних даних. Замість використання логіки, модель штучного інтелекту обчислює ймовірності, тобто ступінь очікуваності будь-якого заданого результату» (Scherer, 2019).

Такі генеровані ШІ алгоритми є подібними до індуктивних узагальнень попереднього досвіду, здійснюваних людиною, та виражаються у вигляді залежностей на кшталт: $Q(x) \wedge A \rightarrow S_1(x)$ («якщо діяння x , кваліфіковане як Q , поєднується з обставиною A , то зазвичай застосовується санкція S_1 »); $Q(x) \wedge B \rightarrow S_2(x)$ («у разі поєднання такого діяння з обставиною B , застосовують санкцію S_2 ») тощо.

На основі таких згенерованих залежностей (відповідно до поєднання розглядуваного судом діяння з певними супутніми обставинами) здійснюється вибір між наявними санкційними альтернативами. Він може бути здійснений як самим суддею, так і за допомогою системи ШІ. У будь-якому випадку він може бути легко перевірений та обґрунтований відповідальним за нього уповноваженим суб'єктом на підставі описаних логічних механізмів.

Окремим аспектом є визначення нормативних меж використання штучного інтелекту в судочинстві. Наприклад, у ст. 16 нової редакції вже зазначеного Кодексу суддівської етики, затвердженої 18 вересня 2024 року, рішенням XX чергового з'їзду суддів України, передбачено, що «використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства». Таке застосування не має впливати на процесуальну незалежність і неупередженість суддів, знімати з них відповідальність за ухвалювані ними рішення, а також здійснюватися всупереч вимогам закону. Однак навряд чи доречною є категорична заборона будь-якого залучення ШІ до оцінки доказів. Для ефективнішої автоматизованої оцінки доказів на предмет їхньої достовірності вже досить тривалий час успішно використовуються так звані «Байєсові мережі», які шляхом опрацювання на базі ШІ значного масиву криміналістичного досвіду надають можливість встановити ймовірнісні показники отриманих у процесі слідства свідчень, що не піддаються безпосередній верифікації (Vlek, Prakken, & Renooij, 2016).

Доцільність обмеженого використання штучного інтелекту є предметом активних наукових дискусій, адже «ШІ виявляє значний потенціал у зборі та обробці доказів у судових процесах. ШІ може допомогти автоматизувати процеси збору, аналізу та оцінки доказів, що сприяє підвищенню ефективності та об'єктивності правосуддя» (Bielov, & Bielova, 2023). Наведено низку аспектів

використання ШІ у збиранні й опрацюванні доказів. Зокрема, системи ШІ можуть використовуватися для автоматичного аналізу текстових документів, таких як свідчення, доповіді експертів, письмові висновки тощо. Застосування методів опрацювання природної мови дає змогу системам автоматично виокремлювати ключові факти, розрізняти типи документів і виявляти зв'язки між ними (Gless, 2020). За допомогою ШІ можна візуалізувати складні дані та докази, що надає можливість суддям, прокурорам та адвокатам краще розуміти й аналізувати інформацію. Наприклад, за допомогою алгоритмів машинного навчання можна створювати графіки, діаграми та графи, що відображають зв'язки між різними доказами або структурою подій. Окрім того, ШІ може бути використаний для створення експертних систем, які надають юристам і суддям підтримку під час прийняття рішень. Ці системи базуються на аналізі судової практики, законодавства та прецедентів, що дозволяє забезпечити рекомендації та обґрунтовані висновки відповідно до визначених правових принципів (Bielov, & Bielova, 2023). Тобто на основі ШІ може бути оцінена не лише міра достовірності доказів, а і їхня належність щодо зв'язку з обставинами, що підлягають доказуванню; допустимість щодо способу отримання, закріплення та логічної сумісності; а також їхньої достатності для прийняття відповідного процесуального рішення.

Водночас застосування ШІ зумовлює й цілком обґрунтовані побоювання. Зокрема, «якщо машинні докази пропонуються як докази в кримінальному процесі, їх необхідно належним чином контекстуалізувати та перевірити на достовірність. Такі докази, як і людські свідчення, часто-густо не є безпомилковими. Особливо там, де цифровий вихід непрозорого пристрою, спочатку виробленого як технологія для потреб споживача, приймається як провідник фактів або непрямих доказів, законодавчі органи та суди повинні розглядати це питання як неупереджено, так і критично» (Gless, 2020). Отже, «матеріали, згенеровані ШІ (наприклад, ChatGPT), не мають чіткого процесуального статусу та не можуть вважатися повноцінними доказами через відсутність джерела, авторства та механізму перевірки достовірності» (Derkach, Prokopovych-Tkachenko, & Rudenko, 2025). Судова практика виявляє обережне ставлення до таких матеріалів: вони зазвичай відхиляються судами як докази або ж допускаються виключно як допоміжні елементи аргументації. До того ж «стрімкий розвиток цифрових технологій створює потребу в формалізації підходів до використання ШІ у правовій діяльності. Юридична кваліфікація генерованих матеріалів має базуватись на розмежуванні функцій – автономних і допоміжних. Автономні продукти не можуть бути джерелом доказів, натомість інструментальне використання ШІ (наприклад, для аналізу вже наявних доказів) може бути визнане

правомірним за умови дотримання низки технічних і правових вимог» (Derkach, Prokopovych-Tkachenko, & Rudenko, 2025).

У контексті обмеження застосування штучного інтелекту в судочинстві, зокрема у процесі розроблення та прийняття дискреційних процесуальних рішень, слід зосереджувати увагу не так на окресленні певних «червоних ліній» його використання, як на відповідальності суб'єктів, уповноважених виносити такі рішення. Адже подібно до того, як відповідальним за дотримання правил дорожнього руху є водій, а не транспортний засіб, яким він керує, штучний інтелект як один з інструментів оптимізації судочинства навряд чи може знімати відповідальність за неправосудне рішення з судді, що його ухвалив після використання цього інструменту.

Крім того, інформаційні технології досить стрімко розвиваються. Нещодавно комп'ютерне розпізнавання образів вважалося надскладною науково-технічною проблемою, натомість сучасні системи ефективно виконують це завдання. Донедавна більшість гротескних перемог комп'ютер у шахи, а сьогодні жоден з них не може цього зробити. Значних успіхів досягнуто і в удосконаленні комп'ютерного перекладу, генеруванні текстових документів та багатьох інших застосуваннях ШІ. Отже, недоцільно визначати межі використання того засобу, що постійно розширює власні можливості.

До важливих напрямів застосування штучного інтелекту в правосудді належить також аналіз судових рішень на основі алгоритмів машинного навчання. Цей підхід дає можливість автоматизувати процеси аналізу великого обсягу судових рішень та виявлення закономірностей, трендів і прецедентів. Він передбачає такі етапи здійснення згаданого аналізу:

1) збирання та підготовка даних (на цьому етапі здійснюється збирання судових рішень і відповідних метаданих; ці дані можуть бути взяті з різних джерел, таких як судові архіви, бази даних або правові портали, після чого вони підлягають попередньому опрацюванню, як, зокрема, очищення, нормалізація та перетворення до формату, зрозумілого для подальшого аналізу);

2) вибір моделей машинного навчання, придатних для ефективного аналізу судових рішень (це можуть бути алгоритми класифікації, кластеризації, регресії та інші залежно від поставленої задачі та вимог до аналізу даних);

3) навчання моделей на базі підготовлених даних, у межах якого вони аналізують характеристики судових рішень і навчаються виявляти закономірності, зв'язки та структуру даних;

4) аналіз ознак (після навчання моделей здійснюється аналіз судових рішень для виокремлення корисних ознак або характеристик, які можуть бути використані для подальшого аналізу; це можуть бути такі ознаки, як типи

справ, вирішуваних питання, рішення суддів, судова практика, мотиви рішень та багато інших);

5) виявлення закономірностей, трендів і прецедентів у судових рішеннях у процесі машинного навчання (наприклад, можна виявити, які фактори або аргументи найбільше впливають на прийняття рішень, які рішення є подібними за обставинами або які правові стандарти найчастіше застосовуються тощо);

6) прогнозування рішень: на основі зібраних даних та аналізу моделі машинного навчання можуть бути використані для передбачення майбутніх судових рішень; наприклад, можна прогнозувати результати певних типів справ або передбачати імовірність успіху апеляції;

7) вирішення правових питань і надання консультацій на основі аналізу судових рішень, здійснюваного засобами ШІ.

Це може бути корисним для юристів, адвокатів і суддів у процесі підготовки справи, виявлення підстав для апеляції або забезпечення консультативної підтримки (Bielov, & Bielova, (2023).

Однією із сучасних тенденцій використання ШІ в судочинстві є розроблення систем розпізнавання й аналізу правової інформації. За допомогою алгоритмів машинного навчання та нейронних мереж системи ШІ можуть аналізувати великі обсяги правових документів, судових рішень, прецедентів та іншої відповідної інформації. Це дає змогу забезпечити швидкий пошук релевантної правової інформації, виявлення закономірностей та зв'язків між судовими рішеннями, що може сприяти більш обґрунтованому та справедливому судочинству.

У контексті численних дилем щодо співвідношення переваг і ризиків, які має застосування ШІ в системі судочинства, одним з найактуальніших питань є те, чи не підриває штучний інтелект такого ключового компонента цієї системи, як судовий розсуд. Це питання стало лейтмотивом проведеного Верховним Судом України заходу «Штучний інтелект у роботі адвоката та судовому процесі: можливості, межі, відповідальність», що відбувся 11 березня 2026 року (Artificial Intelligence..., 2026). У своєму виступі на цьому заході суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді Я. Берназюк зосередив увагу на рішенні Київського апеляційного суду, який наприкінці літа 2025 року скасував вирок і направив справу на новий розгляд, оскільки в процесі підготовки тексту вироку був використаний ШІ, а це не відповідає вимогам КПК України. Колегія суддів акцентувала на змісті вироку, який обтяжений, зокрема, наведенням теоретичних аспектів права, згенерованих ChatGPT, що ставить під сумнів суддівський розсуд та судову тлумачення окремих питань з огляду на суть пред'явленого обвинувачення. Колегія дійшла висновку, що технології слід використовувати так, щоб вони не порушували сутності судового

розгляду (ухвала Київського апеляційного суду від 30 липня 2025 року у справі № 11-кп/824/1818/2025).

У процесі дискусій щодо перспективи заміни судочинства штучним інтелектом суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді В. Крат поставив питання: чи можна передати судовий розсуд алгоритмам? Він наголосив: машина – це що завгодно, але не суд, ШІ не може бути суддею, а тому доповідач наполягав на неможливості передання суддівського розсуду ШІ. А вирішення справ, де суддівський розсуд не потрібний, за його словами, не є судочинством у класичному розумінні. Учасник дискусії припустив можливість передачі таких справ програмі, але, на його думку, «це не можна назвати впровадженням штучного інтелекту в судочинство»; адже сутнісною характеристикою останнього є саме суддівський розсуд (Artificial Intelligence..., 2026).

Цілком поділяємо таку позицію, оскільки розсуд, окрім своєї інтелектуальної складової та формально-аналітичного аспекту, що піддається алгоритмізації на базі інформаційних технологій, має психологічний та морально-етичний компоненти, на яких ґрунтуються почуття емпатії й справедливості в процесі вирішення справи в суді та які не притаманні жодній з систем штучного інтелекту. Відповідно, суто асистивне використання ШІ лише в одному з цих аспектів судової дискреції навряд чи доречно вважати підміною ним останньої.

Як зазначено в настановах ЮНЕСКО від 2025 року щодо використання штучного інтелекту в судах і трибуналах, «інструменти штучного інтелекту можуть підтримувати основні цілі судового сектору. Однак, прийняття недосконалих інструментів та недбале використання систем штучного інтелекту судовою системою також може підривати права людини, такі як право на справедливий суд та належну правову процедуру, доступ до правосуддя та ефективних засобів правового захисту, захист конфіденційності та даних, рівність перед законом та недискримінація, а також судові цінності, такі як неупередженість, незалежність та підзвітність» (Gutiérrez, 2025).

Зокрема, у настановах запропоновано принципи та рекомендації щодо максимізації переваг інструментів штучного інтелекту в системі правосуддя та запобігання потенційній шкоді, особливо порушенням прав людини. Судова влада може безпосередньо впроваджувати принципи та рекомендації для організацій та окремих осіб, проте вони також можуть бути використані як шаблон для розроблення контекстуально орієнтованих національних і субнаціональних керівних принципів. Зауважено, що ефективне впровадження інструментів штучного інтелекту в секторі правосуддя потребує не лише прийняття правил і керівних принципів, а й забезпечення готовності використовувати інструменти штучного інтелекту етично та відповідально, а також щоб інструменти

штучного інтелекту були доступними, надійними та відповідали правам людини.

Ключова ідея полягає в тому, що «інструменти штучного інтелекту не замінюють кваліфікованих юридичних міркувань, людських суджень чи індивідуальних юридичних консультацій» (Gutiérrez, 2025). Наприклад, чат-боти на базі штучного інтелекту, що працюють на LLM, генерують текст, поєднуючи послідовності лінгвістичних форм, виявлених у навчальних даних, «відповідно до ймовірнісної інформації про те, як вони поєднуються, але без будь-яких змістовних інтерпретацій. Ці інструменти штучного інтелекту не можуть замінити кваліфіковані юридичні міркування, оскільки вони не мають обґрунтування чи контекстуального розуміння юридичної проблеми. Використання LLM особами, які не є юристами, для юридичних цілей вимагає обережності, оскільки результати систем можуть здаватися авторитетними та послідовними, водночас представляючи факти, які можуть бути неточними, та відповіді, які не узгоджуються з юридичними фактами. Отже, судова влада повинна прагнути використовувати інструменти штучного інтелекту для покращення, а не заміни людських суджень» (Gutiérrez, 2025).

У доповіді Європейської комісії з ефективності правосуддя Ради Європи (від 28 лютого 2025 року) акцентовано, що «не існує повністю автоматизованих систем штучного інтелекту, які могли б функціонувати абсолютно незалежно в судах (так зване «роботоправосуддя»)». Результати дослідження підкреслюють, що штучний інтелект повинен служити помічником, а не заміною у процесі прийняття судових рішень. Судді можуть використовувати ці інструменти як дорадчі системи, зберігаючи при цьому власну здатність до розсуду протягом усього процесу... Механізми правового нагляду мають вирішальне значення для забезпечення підзвітності в процесах прийняття рішень на основі штучного інтелекту, а практика оцінювання має бути прозорою та відкритою для перевірки» (European Commission..., 2025).

З огляду на те, що використання ШІ у судочинстві не є суто технічною проблемою, 2018 року Комісія ухвалила вагомий міжнародний акт – Етичну хартію з використання штучного інтелекту в судовій системі. У Хартії передбачено принципи, якими можуть керуватися політики, законодавці й фахівці в галузі правосуддя в умовах швидкого розвитку ШІ в національних судових процесах¹.

З огляду на доведений досвідом багатьох країн світу (серед яких США, Велика Британія, Франція та інші країни з високим рівнем економічного й політико-правового розвитку)

¹ European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>.

значний потенціал інформаційних технологій щодо оптимізації діяльності в усіх її сферах (зокрема й у правозастосуванні), український уряд ухвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні (згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р). Водночас слід констатувати, що через зазначені ризики «в Україні впровадження штучного інтелекту в правосуддя залишається проблемним питанням» (Pleskanka, 2023).

Для зменшення негативного впливу так званих «правових галюцинацій», пов'язаних із застосуванням ШІ, доцільно зобов'язати суд та учасників судового процесу перевіряти під особисту відповідальність обґрунтованість тверджень і висновків систем штучного інтелекту щодо права й фактів, достовірність їх посилань на джерела права, а також позначати випадки їх використання в процесуальних документах. Адже саме по собі використання висновків штучного інтелекту в правовому обґрунтуванні позиції сторони у справі не може вважатися зловживанням процесуальними правами. Навіть якщо такі висновки ставлять під сумнів конкретний підхід суду до тлумачення та застосування норми права, посилання на них не слід а priori вважати підривом авторитету суду лише на тій підставі, що вони отримані з допомогою ШІ. Як слушно зауважує адвокат Ф. Маймур (2025), «висновки системи штучного інтелекту, будучи включеними до процесуального документа, є рівнозначними міркуванням учасника справи, який подає відповідний процесуальний документ. Більше того, підстав для твердження про те, що висновки суду самі по собі не можуть оспорюватися з посиланням на оцінку їх обґрунтованості з боку штучного інтелекту, не має та бути не може; адже метою судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення судових справ, для чого висновки систем штучного інтелекту можуть бути значно кориснішими за незрозуміле прагнення утвердити позицію суду щодо розуміння того чи іншого правового явища як недоторкану істину».

Отже, у сучасних умовах дискреційна компетентність судді передбачає володіння не лише правовими знаннями та практичним досвідом правозастосування, а й цифровою грамотністю, навичками критичного аналізу результатів, отриманих за допомогою алгоритмізованих систем ШІ, і розумінням принципових основ методології їх ефективного використання.

Висновки

Як і будь-який інший засіб, здатний посилювати певні людські можливості, сучасні інформаційні технології поєднують у собі як вагомий конструктивний потенціал, так і низку ризиків їх застосування в правосудді. Зокрема, це стосується суддівської дискреції, покликаної забезпечувати прийняття процесуальних рішень з урахуванням специфіки розглядуваної справи та справедливого балансу інтересів сторін, натомість штучний інтелект працює в режимі стандартно-алгоритмічних підходів. Тому оптимальним вбачається формування інтегративної моделі суддівського розсуду, яка поєднає технологічні можливості ШІ з ціннісними орієнтирами верховенства права. Причому дискреція має залишатися прерогативою людини із застосуванням ШІ як інструменту, а не як суб'єкта правосуддя.

З іншого боку, відповідальний за ухвалювані рішення суддя має обґрунтовувати висновки, отримані за допомогою систем ШІ, що зумовлює необхідність відповідного розширення професійної компетентності. Дієвим засобом оптимізації таких обґрунтувань є метод логічного моделювання, що базується на аналогії між функціональними принципами систем ШІ та логікою побудови природного людського мислення.

Попри те, що в умовах цифровізації та інформатизації правосуддя суддівська дискреція зазнає відчутного «технократичного» впливу, її сутнісний зміст не може бути зведеним до суто інтелектуально-аналітичної процедури з нівелюванням моральних, психологічних, правових та інших її аспектів. Тому впровадження штучного інтелекту в систему правосуддя потребує чіткого регулювання як етичними, так і юридичними нормами з урахуванням передового європейського та світового досвіду в цій сфері.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Anokhina, Ya. (2026). Hallucinations with consequences: ethical aspects of using AI in the work of a lawyer. *LIGA ZAKON*. Retrieved from <https://unba.org.ua/publications/11473-galyucinacii-z-naslidkami-etichni-aspekti-vikoristannya-ai-v-roboti-yurista.html>
- [2] Artificial Intelligence in Justice – Help or Threat to Judicial Discretion: Opinions of Supreme Court Judges. (2026). *Supreme Court*. Retrieved from <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1987559>
- [3] Balatska, O.R. (2025). Artificial intelligence in justice: challenges and prospects for social justice. *Legal scientific electronic journal*, 2, 439-442. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-2/104
- [4] Bernaziuk, Ya. (2024). New principles of justice. *Supreme Court*. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/101-%20new_principles_court_bernaziuk.pdf

- [5] Bernaziuk, Ya. (2025). Justice and technologies using artificial intelligence: short-term and medium-term integration prospects. *Application of artificial intelligence technologies*. Retrieved from https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/153_Justice_AI_Technologies_Integration_Prospects_bernaziuk.pdf
- [6] Bessonov, O.V. (2025). Foreign experience in the use of artificial intelligence in justice. *Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series "Law"*, 88(3), 375-380. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.88.3.56
- [7] Bielov, D.M., & Bielova, M.V. (2023). Artificial intelligence in judicial proceedings and court decisions, potential and risks. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Law"*, 78(2), 315-320. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.2.50
- [8] Council Conclusions "Access to Justice – Seizing the Opportunities of Digitalisation". (2020). Brussels. Retrieved from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11599-2020-INIT/en/pdf>
- [9] Derkach, V., Prokopovych-Tkachenko, Ye., & Rudenko, Ye. (2025). The use of artificial intelligence in the judicial process of Ukraine: legal, ethical and procedural aspects. *Legal Electronic Scientific Journal*, 3, 460-464. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-3/109
- [10] European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (2025). 1 st AIAB Report on the Use Of Artificial Intelligence (AI) in The judiciary Based on the Information Contained in the Resource Centre on Cyberjustice and AI. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-aiab-2024-4rev5-en-first-aiab-report-2788-0938-9324-v-1/1680b49def>
- [11] Gless, S. (2020) AI in the Courtroom: A Comparative Analysis of Machine Evidence in Criminal Trials. *Georgetown Journal of International Law*, 51(2), 195-253. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3602038>
- [12] Gutiérrez, J.D. (2025). *Guidelines for the use of AI systems in courts and tribunals*. UNESCO. DOI: 10.58338/LIEY8089
- [13] Krushynskiy, S. (2025). Application of artificial intelligence technologies in criminal proceedings: realities and prospects. *Current problems of law*, 3, 117-122. DOI: 10.35774/app2025.03.117
- [14] Maimur, F. (2025). The use of artificial intelligence in the administration of justice: problems and prospects. *Law and public administration*, 1, 61-67. DOI: 10.32782/pdu.2025.1.9
- [15] Masisha, R. *AI and Social Justice: Navigating the Impact of Artificial Intelligence on Society's Equity and Inclusion*. Retrieved from <https://ourfutureisscience.org/blog/ai-and-social-justice-navigating-the-impact-of-artificial-intelligence-on-societys-equity-and-inclusion>
- [16] Melianchuk, M. (2025). Digitalization of civil proceedings: novelties and prospects. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series "Legal Sciences"*, 1(129), 38-44. DOI: 10.17721/1728-2195/2025/1.129-7
- [17] Melnyk, O., & Yurko, I. (2025). Application of artificial intelligence in the implementation of administrative proceedings: analysis of legal regulation, risks and prospects. *Administrative Law and Process*, 3, 58-79. DOI: 10.32782/2227-796X.2025.3.05
- [18] Nykon, O.Z. (2024). Legal analysis of the current state of digitalization of the justice system in Ukraine through the prism of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine. *Scientific innovations and advanced technologies. Series "Law"*, 9(37), 457-473. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-9(37)-457-473
- [19] Parliamentary study on legislative trends in the implementation of artificial intelligence tools in the field of justice in the European Union. *Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33379.pdf>
- [20] Pleskanka, O. (2023). Peculiarities of application of artificial intelligence in the system of electronic justice. *Legal electronic scientific journal*, 2, 357-359. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-2/84
- [21] Scherer, M. (2019). Artificial Intelligence and Legal Decision-Making: The Wide Open? Study on the Example of International Arbitration. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3392669.
- [22] Shyshka, N.V. (2021). Artificial intelligence in Ukrainian justice: legal prerequisites for implementation. *Legal scientific electronic journal*, 3, 143-145. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-3/35
- [23] Svirnevskaya, V. (2026). Artificial intelligence in court decisions: where the line of what is permissible passes. *Information and analytical center LIGA*. Retrieved from https://jurliga.ligazakon.net/news/241795_shtuchniy-ntelekt-u-sudovikh-rshennyakh-de-prokhorodit-mezha-dopustimogo
- [24] Thornton, J. (2016). Cost, accuracy, and subjective fairness in legal information technology: A response to technological due process critics. *New York University Law Review*, 91(6), 1821-1850. Retrieved from <https://nyulawreview.org/issues/volume-91-number-6/cost-accuracy-and-subjective-fairness-in-legal-information-technology-a-response-to-technological-due-process-critics/>
- [25] Tkachenko, V.V. (2025). Automation of justice: the place of artificial intelligence in the legal system. *European Legal Journal*, 6-7, 304-313. DOI: 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.304-313
- [26] Vlek, C.S., Prakken, H., & Renooij, S. (2016). A method for explaining Bayesian networks for legal evidence with scenarios. *Artificial Intelligence and Law*, 24(3), 285-324. DOI: 10.1007/s10506-016-9183-4

Список використаних джерел

- [1] Анохіна Я. Галюцинації з наслідками: етичні аспекти використання ШІ в роботі юриста. *ЛІГА ЗАКОН*. 2026. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/242900_galyutsinats-z-nasldkami-etichn-aspekti-vikoristannya-ai-v-robot-yurista
- [2] Штучний інтелект у правосудді – допомога чи загроза судовому розсуду: думки суддів Верховного Суду. *Верховний Суд*. 2026. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1987559>
- [3] Балацька О. Р. Штучний інтелект у правосудді: виклики та перспективи соціальної справедливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 439–442. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-2/104
- [4] Берназюк Я. Нові принципи здійснення правосуддя. *Верховний Суд*. 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/101-%20new_principles_court_bernaziuk.pdf
- [5] Берназюк Я. Правосуддя і технології з використанням штучного інтелекту: короткострокові та середньострокові перспективи інтеграції. *Застосування технологій штучного інтелекту*. 2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/153_Justice_AI_Technologies_Integration_Prospects_bernaziuk.pdf
- [6] Бессонов О. В. Зарубіжний досвід використання штучного інтелекту в правосудді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 88. Ч. 3. С. 375–380. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.88.3.56
- [7] Белов Д. М., Белова М. В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 315–320. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.2.50
- [8] Council Conclusions «Access to Justice – Seizing the Opportunities of Digitalisation». Brussels, 8 October 2020 (OR. en) 11599/20. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11599-2020-INIT/en/pdf>
- [9] Деркач В., Прокопович-Ткаченко Є., Руденко Є. Використання штучного інтелекту в судовому процесі України: правові, етичні та процесуальні аспекти. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2025. № 3. С. 460–464. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-3/109
- [10] European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 1 st AIAB Report on the Use of Artificial Intelligence (AI) in Thejudiciary Based on the Information Contained in the Resource Centre on Cyberjustice and AI. Strasbourg, 28 February 2025. 13 p. URL: <https://rm.coe.int/cepej-aiab-2024-4rev5-en-first-aiab-report-2788-0938-9324-v-1/1680b49def>
- [11] Gless S. AI in the Courtroom: A Comparative Analysis of Machine Evidence in Criminal Trials. *Georgetown Journal of International Law*. 2020. Vol. 51. No. 2. P. 195–253. URL: <https://ssrn.com/abstract=3602038>
- [12] Gutiérrez J. D. Guidelines for the use of AI systems in courts and tribunals. UNESCO, 2025. 44 p. DOI: 10.58338/LIEY8089
- [13] Крушинський С. Застосування технологій штучного інтелекту в кримінальному провадженні: реалії і перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 3. С. 117–122. DOI: 10.35774/app2025.03.117
- [14] Маймур Ф. Використання штучного інтелекту при здійсненні правосуддя: проблеми та перспективи. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 61–67. DOI: 10.32782/pdu.2025.1.9
- [15] Masisha R. AI and Social Justice: Navigating the Impact of Artificial Intelligence on Society's Equity and Inclusion. URL: <https://ourfutureisscience.org/blog/ai-and-social-justice-navigating-the-impact-of-artificial-intelligence-on-societys-equity-and-inclusion>
- [16] Мелянчук М. Цифровізація цивільного судочинства: новели та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2025. Вип. 1 (129). С. 38–44. DOI: 10.17721/1728-2195/2025/1.129-7
- [17] Мельник О., Юрко І. Застосування штучного інтелекту у здійсненні адміністративного судочинства: аналіз правового регулювання, ризики та перспективи. *Адміністративне право і процес*. 2025. № 3. С. 58–79. DOI: 10.32782/2227-796X.2025.3.05
- [18] Никон О. З. Правовий аналіз сучасного стану цифровізації системи правосуддя в Україні крізь призму юридичних позицій Конституційного Суду України. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Право»*. 2024. № 9 (37). С. 457–473. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-9(37)-457-473
- [19] Парламентське дослідження щодо законодавчих тенденцій впровадження інструментів штучного інтелекту у сфері правосуддя в Європейському Союзі. *Дослідницька служба Верховної Ради України*. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33379.pdf>
- [20] Плєсканка О. Особливості застосування штучного інтелекту в системі електронного правосуддя. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023. № 2. С. 357–359. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-2/84

- [21] Scherer M. Artificial Intelligence and Legal Decision-Making: The Wide Open? Study on the Example of International Arbitration : Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper No. 318/2019 (May 22, 2019). 33 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=3392669>.
 - [22] Шишка Н. В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 143–145. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-3/35
 - [23] Свірневська В. Штучний інтелект у судових рішеннях: де проходить межа допустимого. *Інформаційно-аналітичний центр ЛІГА*. 2026. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/241795_shtuchniy-ntelekt-u-sudovikh-rshennyakh-de-prokhorodit-mezha-dopustimogo
 - [24] Thornton J. Cost, accuracy, and subjective fairness in legal information technology: A response to technological due process critics. *New York University Law Review*. 2016. Vol. 91. No. 6. P. 1821–1850. URL: <https://nyulawreview.org/issues/volume-91-number-6/cost-accuracy-and-subjective-fairness-in-legal-information-technology-a-response-to-technological-due-process-critics/>
 - [25] Ткаченко В. В. Автоматизація правосуддя: місце штучного інтелекту в правовій системі. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 6–7. С. 304–313. DOI: 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.304-313
 - [26] Vlek C. S., Prakken H., Renooij S. A method for explaining Bayesian networks for legal evidence with scenarios. *Artificial Intelligence and Law*. 2016. Vol. 24. No. 3. P. 285–324. DOI: 10.1007/s10506-016-9183-4
-

VANDHZURAK Roman

Doctor of Philosophy in Law, Senior Research Fellow of the Department of Public Law Problems of the Research Institute of Public Law
03035, 2A H. Kirpy St., Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8474-2276>;

KUSHAKOVA-KOSTYTSKA Nataliia

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Leading Researcher of the Institute of Lawmaking and Scientific and Legal Expertise of the National Academy of Sciences of Ukraine
01024, 3 Pylypa Orlyka St., Kyiv Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-4751>

The Impact of Digital Technologies on Judicial Discretion (Using the Example of Artificial Intelligence)

Abstract. The article examines the peculiarities of exercising judicial discretion in the context of the development and implementation of modern digital technologies. In particular, it analyzes the issues related to the advantages and risks of using artificial intelligence in the judicial system. The relevance of the above-mentioned issues is due, on the one hand, to the scale of digitalization of modern society's life, and on the other hand, to the contradictory views of representatives of legal science and practice regarding the use of AI in the preparation of discretionary procedural decisions. Therefore, the purpose of the proposed article is to attempt to resolve some of the aforementioned contradictions, as well as to identify ways and means of rationalizing the use of artificial intelligence in justice. It is demonstrated that one of the main obstacles to the implementation of AI systems in the field of justice is the so-called "black box effect", which makes it difficult to achieve an appropriate degree of transparency and validity of judicial decisions made using such systems. In this regard, it is justified that an effective methodological means of overcoming this obstacle can be logical modeling of the basic principles of the functional organization of artificial intelligence, which opens up wide opportunities in terms of objectification and logical validity of procedural conclusions, even if they were obtained using AI. The thesis is argued according to which only those aspects of discretion that are of a formal-algorithmic nature can be modeled on the basis of AI systems (without affecting its moral-value, psychological, ethical, political-legal and other components that determine the specifics of the judge's legal consciousness and inner convictions). Therefore, discretion should remain a prerogative of a person with the use of AI as a tool, but not as a subject of justice. It is on these principles that it is proposed to consider the issue of the limits of the use of artificial intelligence in law enforcement activities, regardless of which of its components it is used in (selection and analysis of case materials, evaluation of evidence provided by the parties, preparation of procedural conclusions, etc.). The practical significance of the results obtained lies in their focus on minimizing the risks of using AI systems in justice and enhancing the constructive effect of such use.

Keywords: legal regulation of technologies; justice; judicial discretion; information technology; artificial intelligence; expert systems; limits of AI application; judge's legal consciousness; inner conviction.